

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УЖГОРОДСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра менеджменту, підприємництва та торгівлі

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою УТЕІ ДТЕУ
(протокол №1 від 31 серпня 2023)

Директор

Петро ГАВРИЛКО

ЕТИКА БІЗНЕСУ/ BUSINESS ETHICS

**ПРОГРАМА/
COURSE SUMMARY**

Укладач: І.С. Шоля., кандидат філ. наук, доцент кафедри менеджменту, підприємництва та торгівлі

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри менеджменту, підприємництва та торгівлі 29.08.2023 р., протокол № 1.

Рецензент: Кочан В.М, кандидат філософських наук

ВСТУП

Програма дисципліни «Етика бізнесу» призначена для студентів УТЕІ ДТЕУ освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 18 «Виробництво та технології» спеціальності 181 Харчові технології освітньої програми «Ресторанні технології».

Програму підготовлено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів УТЕІ ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни «Етика бізнесу» є надання фундаментальних теоретичних знань і набуття практичних навичок з питань етичних основ підприємництва, формування у студентів розуміння етичних проблем, які виникають під час професійної діяльності, та сприяння оволодінню основними навичками їх вирішення.

Завданням вивчення дисципліни «Етика бізнесу» є надання ґрунтовних знань з:

- теорії ділової етики, особливостей бізнес-етики в сучасних умовах, її принципів, норм на рівні всього бізнес-середовища та на рівні внутрішніх проблем організації, фірми;
- механізмів формування корпоративної етики;
- загальних норм ділового етикету, вміння використовувати норми етикету в ділових стосунках;
- формування установок, притаманних різним стилям керівництва для вироблення стратегії соціального управління.

Предметом дисципліни «Етика бізнесу» є система наукових знань про теоретичні засади та прикладні основи етичних норм і принципів, сукупність практичних форм взаємовідносин людей у професійній сфері; сучасні етичні норми, інструменти та технології у сфері бізнесу та ділових відносин.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Вивчення навчальної дисципліни «Етика бізнесу» базується на знаннях з «Українська мова за професійним спрямуванням», «Психології», а також є основою для вивчення таких навчальних дисциплін: «Комунікативний менеджмент», «Маркетинг», «Управління персоналом».

Знання:

- норм сучасної української літературної мови у повсякденній, професійній та офіційно-діловій сфері;
- основ соціально-психологічних норм людських відносин;

- основ соціально-рольових характеристик особистості.

Вміння:

- використовувати навички досконалого володіння українською літературною мовою у фаховій сфері;
- використовувати навички міжособистісної взаємодії.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Етика бізнесу», як вибіркова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідними освітньо-професійними програмами:

«Ресторанні технології» (ОС бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
К 03	Здатність виявляти ініціативу та підприємливість	1-12
К 07	Здатність працювати в команді	1-12
К 11	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	1-12
К 14	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для забезпечення здорового способу життя	1-12
<i>Спеціальні компетентності за освітньою програмою</i>		
К 25	Здатність розробляти та впроваджувати ефективні методи організації праці, нести відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб.	7-9
К 26	Здатність формувати комунікаційну стратегію в галузі харчових технологій, вести професійну дискусію	6-11
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПР 19	Підвищувати ефективність роботи шляхом поєднання самостійної та командної роботи.	1-12
ПР 21	Вміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу з метою донесення ідей, проблем, рішень і власного досвіду у сфері харчових технологій.	7-8
ПР 22	Здійснювати ділові комунікації у професійній сфері українською та іноземною мовами	1-12
ПР 26	Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо	1-12

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Етика бізнесу: історія розвитку, поняття та значення етикету

Етика бізнесу як наука та навчальна дисципліна: предмет, структура, тенденції розвитку. Концептуальні засади етики бізнесу. Історія розвитку етикету. Поняття етикету. Види етикету.

Світові традиції та звички, заходи і методи формування етичної основи трудових відносин у підприємстві. Міжнародні етичні принципи трудових відносин.

Розвиток етики бізнесу в Україні. Взаємовідносини етики бізнесу та іншими галузями знань. Місце етики бізнесу у навчальному процесі.

Сучасний діловий протокол та етикет, його функції в організації та інтеграції ділових взаємовідносин. Особливості службового (професійного) етикету.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,5

Додатковий: 3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 2. Етика – підґрунтя сучасного бізнесу

Моральні засади міжлюдських відносин. Основні блоки проблем етики: моральна свідомість; моральні відносини; моральна діяльність.

Історичні етапи етичного процесу. Перші писемні пам'ятки.

Розвиток та сучасний стан етичних теорій. Етичне вчення Давнього Сходу; Антична етика; Середньовічна етика; Етика Нового часу; Основні напрями етики ХХ ст.

Види етичних норм у ділових відносинах: універсальні, групові, особисті.

Етичні погляди на економічну діяльність. Співвідношення матеріальних та духовних факторів для досягнення мети в підприємницькій діяльності. Специфіка етичних відносин у сфері бізнесу. Основні підходи етики бізнесу до вирішення моральних проблем у підприємстві. Релігійна етика. Орієнтація на абсолютні моральні цінності у християнській традиції: проблеми та обмеження. Теорія утилітаризму («суспільної користі»). Концепція І. Бентама. Деонтична етика. Концепція І. Канта. Етика справедливості. Теорія справедливості Дж. Ролза. Моделі прийняття рішень з опорою на філософію моралі. Етичне судження: констатація, думка, оцінка.

Проблеми застосування моральних принципів у бізнес-діяльності. Моральний вибір та моральний конфлікт у бізнесі. Дилеми професійної моралі. Моральна поведінка та моральна свідомість. Основні підходи етики бізнесу до вирішення моральних проблем у підприємстві. Релігійна етика. Орієнтація на абсолютні моральні цінності у християнській традиції: проблеми та обмеження.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,4,5

Додатковий: 3,5

Інтернет-ресурси: 1-8

Тема 3. Розвиток етики бізнесу і сучасне бізнес-середовище

Сутність понять «етика бізнесу». Етичні норми, принципи ведення справ. Об'єкти та суб'єкти відносин у бізнесі. Бар'єри дотримання етичних принципів.

Корпоративні кодекси ділової поведінки. Структура ділового кодексу.

Взаємна довіра – основа етики бізнесу. Соціальна відповідальність бізнесу як складова етики бізнесу. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності у західних та східних ділових культурах.

Корпоративні етичні норми та екологія. Основні причини впровадження етичного ведення підприємницької діяльності.

Благодійність як прояв етичної поведінки. Функції благодійності в суспільстві: основні цілі та принципи. Мотиви благодійності. Основні напрями та форми впровадження благодійної діяльності. Види благодійної допомоги. Корпоративне волонтерство. Світовий досвід благодійництва та меценатства. Відновлення традицій та сучасний стан благодійництва в Україні.

Етика бізнесу в умовах глобальних викликів

Вплив нових глобальних викликів на формування суспільних цінностей. Зміна пріоритетів в умовах світової пандемії. Соціальний імідж бізнесу: нові орієнтири в умовах глобальної пандемії.

Соціальна відповідальність бізнесу в умовах карантину Covid19.

Етика пандемії: відмова від рукостискань, карантинний шеймінг та інші прикмети епохи корона вірусу.

Етика поведінки в інформаційному просторі.

Корпоративна етика: «віддалена робота» та звичні патерни (форми, моделі, схеми) взаємодії в умовах карантину.

Зміст поняття «комплаєнс» (compliance), його актуальність для сучасного бізнесу.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,4,5

Додатковий: 1,2,3,5

Інтернет-ресурси: 1-8

Тема 4. Бізнес–етика в управлінській діяльності

Етичні норми, правила та їх використання в управлінській діяльності. Особливості етики управління на різних рівнях відповідальності. Ставлення управлінського персоналу до працівників. Етичні принципи прийому, звільнення та просування по службі. Культура адміністративного діалогу. Вміння висловити подяку, винести догану. Вирішити конфліктну ситуацію.

Етичне ставлення найманого працівника до своїх функціональних обов'язків. Необхідні та достатні моральні якості керівника. Етичні норми у взаємовідносинах з діловими партнерами. Неетична конкуренція. Етичні та неетичні моделі поведінки. Дотримання етичних норм у взаємовідносинах: вертикальний та горизонтальний рівні. Конфлікт норм та його вирішення. Толерантність як механізм конфліктного пом'якшення. Довіра у відносинах. Етичний бік конфлікту інтересів.

Стейкхолдери та етика бізнесу. Етика комунікації зі стейкхолдерами.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,4,5

Додатковий: 1,2,3,5,6

Інтернет-ресурси: 1,3,6

Тема 5. Діловий етикет та діловий імідж.

Стиль і манери ділової людини

Стиль і манери – основа етикету ділової людини, її привабливого іміджу. Імідж. Роль і значення іміджу в діловому середовищі. Основні правила формування позитивного іміджу. Внутрішні пріоритети: тактовність, делікатність, порядність, скромність, толерантність. Елементи зовнішньої привабливості. Одяг, аксесуари. Різниця між повсякденним, святковим та одягом для протокольних заходів. Дрес-код та умови його впровадження.

Особливості зовнішнього вигляду представників різних сфер діяльності: фінансової, банківської, торговельної, індустрії гостинності тощо. Залежність зовнішнього вигляду від віку, статі, посади, соціальної ролі.

Етичні норми та правила поведінки у взаємовідносинах ділової людини з партнерами та колегами у неформальній обстановці.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,4,5

Додатковий: 1,3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 6. Культура поведінки поза службою

Етичні норми та правила етикету взаємовідносин ділової людини з партнерами та колегами у неформальних обставинах.

Поняття світського етикету. Правила ввічливості у громадських місцях. Правила прийому гостей у родині. Поведінка за столом. Правила ведення бесід і проголошення тостів.

Етикет візиту. Види прийомів. Правила поведінки за столом. Правила поведінки у громадських місцях.

Правила користування столовими приборами, вживання деяких справ та алкогольних напоїв. Етикетні обов'язки чоловіків і привілеї жінок. Правила пристойності та чемності. Усвідомлення необхідності дотримання соціальних стандартів поведінки як показник високої культури особистості.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,4,5

Додатковий: 1,3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 7. Етичні норми ділового спілкування.

Культура публічного виступу

Суть ділового спілкування. Етичний аспект ділового спілкування. Техніка ефективного спілкування. Бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. Характеристика стилів спілкування.

Культура ділового спілкування як важлива умова професіоналізму бізнесмена.

Мовне спілкування як показник рівня культури співрозмовників.

Етикет ділового листування.

Основні розділи сучасної риторики. Ефективність виступу. Специфіка підготовки публічного виступу. Композиція промови. Усна промова. Комунікативні засоби. Логічна культура виступу. Мовна культура. Композиційні засоби. Мовні засоби. Методичні засоби.

Культура взаємодії оратора з аудиторією. Особливості спілкування з пресою. Етикет публічного мовлення

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7

Додатковий: 1,3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 8. Невербальні засоби комунікації та етикет

1. Поняття, функції та різновиди невербальних комунікацій. Графічні засоби письмової невербальної комунікації (схеми, види шрифтів, графіки тощо). Оптико-кінетичні комунікації. Види жестів та їхнє значення.

Просторова організація спілкування.

Етика рукостискань, поцілунків та обіймів.

Міжнаціональні відмінності невербального спілкування.

Зовнішній вигляд людини як засіб встановлення невербальних комунікацій.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7

Додатковий: 3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 9. Організація й проведення ділових комунікативних заходів

Культура ділового спілкування як важлива умова професіоналізму управлінця. Психологічні особливості, моральні норми та принципи ділової комунікації. Сучасні стандарти індивідуальної поведінки та проблеми довіри в процесі ділового спілкування.

Комунікативні заходи як основа ділової взаємодії. Культура організації і проведення ділової бесіди. Вітання та рекомендування.

Візитні картки та правила користування ними. Етикет ділових зустрічей. Форми колективного обговорення проблем: наради, збори, переговори, дискусії. Ділові переговори: етичні норми і стандарти. Роль і місце прийому у діловому житті. Види ділових прийомів та їх організація.

Суперечка як постійний супутник бізнесмена. Майстерність суперечки та полеміки: від древності до сучасності. Різновиди та методи суперечок. Помилки та ухиляння під час суперечок. Казуси та афронти. Питання та зауваження в суперечках. Природні мотиви. Мотиви продиктовані інтересами. Зауваження. Етичні норми ведення суперечки.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-7

Додатковий: 3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 10. Етикет телефонних розмов, зустрічей, переговорів

Телефона розмова як різновид усного мовлення. Правила ведення телефонної розмови. Етичні правила ведення телефонних розмов. Етапи службової телефонної розмови., використання відповідних мовних формул.

Неформальна бесіда: вміння слухати та говорити. Контакти із засобами масової інформації.

Етичне використання мобільних телефонів. Особливості ділової інтернет-комунікації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 4,5,7

Додатковий: 3,5

Інтернет-ресурси: 2,4

Тема 11. Етика та етикет у міжнародних ділових стосунках

Ділова етика та культура у міжнародному бізнесі. Роль та місце ділової культури у міжнародному бізнесі. Соціокультурна диференціація та врахування культурних відмінностей. Установка та творче переосмислення норм і образу дій у відповідність до іншої ментальності, іншого способу життя.

Міжнародний діловий етикет та протокол. Урахування етикетних стандартів при проведенні міжнародних ділових зустрічей, бесід, переговорів. Розробка програми офіційного і робочого візитів. Представлення учасників. Порядок зустрічі і проводів делегації. Протокольні заходи в країні перебування. Особливості поведінки. Етикет ділових прийомів. Види прийомів. Діловий тост. Етикет на бізнес-ланчі.

Казуси та афронти у спілкуванні з іноземними партнерами. Характерні форми співробітництва з представниками різних ділових культур.

Особливі риси північноамериканської ділової культури. Національні відмінності та своєрідність європейської ділової культури. Урахування тонкощів менталітету в ділових стосунках з представниками мусульманських країн та представниками Далекого Сходу. Традиційні ділові партнери України: уроки досвіду та взаємодії.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1,4,5,7

Додатковий: 3,5,6

Інтернет-ресурси: 4

Тема 12. Доброчесність як прояв ділової етики

Доброчесність як комплексне поняття, що базується на чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності, підзвітності.

Складові, які формують поняття академічної доброчесності. Академічна доброчесність: розвиток, дотримання та утвердження у середовищі молодих вчених та студентства. Зміст академічної доброчесності згідно Закону України «Про вищу освіту». Етичні стандарти вищої освіти.

Розвиток поняття «академічна доброчесність» у цифрову епоху. Взаємозв'язок Кодексу честі та академічної доброчесності. Кодекс честі як інструмент дотримання академічної чесності науковця і освітянина. Плагіат та корпоративна культура інституту.

Академічна доброчесність проти корупції. Організаційно-правові та технічні чинники академічної доброчесності.

Авторські права учасників освітнього процесу у закладах вищої освіти (правовий аспект). Інструменти попередження та протидії академічній нечесності. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правовий: 1

Основний: 4,5

Додатковий: 3,5

Інтернет-ресурси: 1

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правовий

1. Закон України «Про освіту» ст. 42 «Академічна доброчесність»
<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>

Основний

1. Берсуцький А. Я. Етика і культура бізнесу та психологія ділових відносин : навч. посіб. Донецьк : Дон УЕП, 2014. 372 с.

2. Грищенко Т. Б. Етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2019. 344 с.

3. Радченко С. Г. Етика бізнесу : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2014. 396 с.

4. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування. Суми-Київ : Університетська книга, Княгиня Ольга, 2005. 221 с.

5. Лихолат С. М. Етика бізнесу : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 367 с.

6. Статінова Н. П., Радченко С. Г. Етика бізнесу. Київ : КНТЕУ, 2001. 280 с.

7. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ, 2006. 223 с.

Додатковий

1. Балатан В. П. Професійна етика : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2017. 252 с.

2. Гришук В. К. Соціальна відповідальність бізнесу : навч. посіб. Львів : ЛДУВС, 2012. 152 с.

3. Етика ділових відносин : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2011. 309 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Lesko_Oleksandr/Etyka_dilovykh_vidnosyn.pdf

4. Пентелюк М. І. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2019. 224 с.

5. Радченко С. Г. Етика бізнесу. Практикум: навч. посіб. Київ: КНТЕУ, 2009. 192 с.

6. Чугаєнко Ю. О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет : навч. посіб. Київ : Нац. Акад. України, 2011. 164 с.

Інтернет-ресурси

1. Всеукраїнська мережа Доброчесності та Комплаєнсу. URL:
<http://unic.org.ua>

2. Ділова етика, основні поняття. URL:
http://101.com.ua/glossary/delovaja_etika_mened_223.html

3. Європейська мережа економічної етики (EBEN). URL: www.eben.org
4. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин. Київ : Кондор, 2007. 325 с.
<https://condor-books.com.ua/gumanitarni-nauki/etika-dilovih-vidnosin.html>
5. Тимошенко Н. Л. Корпоративна культура. Діловий етикет. Київ : Знання, 2006. 391 с. <https://westudents.com.ua/knigi/197-korporativna-kultura-dloviy-etiket-timoshenko-nl.html>
6. Топ-10 правил бізнес-етики, якими нехтують в Україні:
<https://everlegal.ua/top-10-pravyl-biznes-etyky-yakymy-nekhtuyut-v-ukrayini>
7. Сайт Благодійності: <https://donate.vol.com.ua/?gad>
8. Меценатство, благодійність, філантропія:
<https://zagoriy.foundation/publications/yak-ukrayinci-rozumiyut-ponyattya-mecenatstvo-blagodijnist-i-filantropiya/>